کۆرۆنا وئەرکی پاراستنی زەوی … بەهزاد ئەحمەد

لەماڵەکانتان بمێننەوە، دەرگاکان داخەن، پەنجەرەکان داپۆشن، پشوو درێژبن.
یەکتری لە باوەش مەکەن، یەکتر ماچ مەکەن، تەوقە مەکەن، با مەودای نێوانتان لە پێنج مەتر کەمتر نەبێت.
دەست مەدەن لە لووت و چاو و گوێ و دەمتان، گەر شوێنێکتان خورا، مەیخورێنن ،دەستمەدەن لە دار و دیوار و تەختە و ئاسن… ئۆقرە بگرن، پشوودرێژبن.
خۆتان لە ناو ماڵەکانتاندا دیل بکەن، پێداویستی و خۆراک ئەوەندەی ئەیتوانن کۆیکەنەوە،بخۆن و بخەون و لەناو جێگاکانتان بمێننەوە.

ئەمانە ئەو دەڵانەن ئەم رۆژانە گوێمان لێی دەبێت، ناوەڕۆکی هەموو ئەم رێنومایيانەی زانستە پزیشکییەکان لەسەردەمی بڵاو بوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنادا توانا ی زانستە پزیشکییەکان دیاری ئەکەن بۆ رزگارکردنی مرۆڤ لە بەڵایەک کە کۆئەندامی هەناسە ی مرۆڤ ئەکات بەئامانج.
ئەگەرچی ئەم رێنومایيانە تا ئێستا تەنها رێکارێکن کە مرۆڤ بتوانێت بۆ رووبەرووبوونەوەی ئەم بەڵایەرەچاویان بکات، بەڵام هێشتا ئەمە مانای ئەوە نییە کە پرسیارە سەرەکییەکانمان وەلانەین لە کاتێکدا کەجێهێشتنی ئەم پرسیارانەن بوون بە هۆی ئەم قەیرانەی مرۆڤی ئەم سەردەمە ترسناکترین دۆخی تیابەرێبکات.

ئەمرۆ دوای ئەوەی مرۆڤ پێیوابوو زەوی ئاوەدان کردوەتەوە و شار و وڵاتەکانی لێک نزیک کردوەتەوە وئامراز و ئامێرەکانی داهێناون بۆ کارئاسانی و دوونیای کردووە بە گوندێکی بچووک، دوای ئەو هەموو شانازییەی مرۆڤ بەوەی کە هەر بە زەوییەوە ناوەستێ و ماڵەکان ئەباتە سەر ئەستێرەکانی تر و هەوڵ ئەدات دۆزینەوە لە گەردوندا بکات و نەبینراوییەکانی بخاتە ژێر تەلەسکۆپ و دیوە شاراوەکانی هەڵماڵێت، دوای هەموو ئەم شانازییانە ئەبینین شارەکان چۆڵ ئەکرێن و رێگای نێوان وڵاتەکان ئەبەسترێن و مەودا بۆ دووری مرۆڤەکان لە یەکتر دیاری ئەکرێن، دوای شەڕە گەورە و جیهانییەکانی مرۆڤ بەرامبەر بە مرۆڤ، جارێکیتر کۆلانەکان چۆڵ ئەکرێن و ماڵەکان ئەبن بە زیندان و حەشارگە و شارەکان چۆڵ و بێ گیان ئەکەون.

ئەمە وا ئەکات بپرسین:

ئایا ڤایرۆسێک ئاوا ولە ماوەیەکی کەمدا شکست بەو هەموو شانازییەی مرۆڤ ئەهێنێت؟

ئایا بەرهەمی چەندەها ساڵەی مرۆڤ کە لە زانست و تەکنەلۆجیادا خۆی ئەنوێنێت، بەو ماوە کەمە هەرەسئەهێنێت ؟

جگە لەو ڕێنومایانە و جگە لە هیوایەک بە دروستکردنی ڤاکسینێک، زانست هیچ وەڵامێکی هەیە بۆ ئەمدۆخە؟

ئەوەی ئێستا ئەگوزەرێت دۆخەکە سروشت بەرهەمهێنەریەتی یان مرۆڤ؟

زانست چی ڕۆڵێکی نەرێنی لە بەرهەمهێنان یان بڵاوکردنەوەی ئەم پەتایەدا هەیە ؟

ئەوە ڕوونە کە تا ئێستا جیهان جگە لە زانستە پزیشکییەکان هیچ ئامرازێکی تری بەدەستەوە نییە بەرووبەرووبوونەوەی هەر نەخۆشییەک یان پەتا و ڤایرۆسێک کە ڕووی تێئەکات، بەڵام دوای بانگەشەی مرۆڤ بە گشت ئەو پێشکەوتنە زانستی و تەکنەلۆجیانە و یەکەم دەرکەوتەی دەستەوەستانی مرۆڤ بە ڕووبەڕووبوونەوەی وەها دۆخێک ، پرسیاریک سەرهەڵئەدات کە ئایا سەردەمی تێپەڕاندنی زانستە پزیشکییەکان نەهاتووە؟ ئەم پرسیارە هە ڕەبەوەندەشەوە ناوەستێت بەڵکوو تا ئەو شوێنە ئەڕوات کە ئایا ئەمە سەردەمی تێپەڕاندنی زانستە یان پاراستنی ؟

کێشەی زانست چییە ؟

دۆزینەوەکان و پەردەهەڵماڵین لەسەر نەزانراوییەکانی گەردوون وسروشت و زیندەوەران، وەک بەشەدەرکییەکان و ناسینی مرۆڤ بە هەردوو لایەنە بەرجەستەیی و نابەرجەستەییەکەیەوە، وەک بەشە ناوەکییەکان، تا ئێستا لە ئامانجە سەرەکییەکانی زانستن، لە ناویانیشدا زانستە پزیشکییەکانی تایبەت بە مرۆڤ و ئاژەڵ و ناسینیان ولێپرسراو لە چارەسەری نەخۆشی یان هەر کێشەیەک لە بەرکەوتن بە تەنێک یان شتێکەوە کە دەبێتە هۆی تێکچوونی سیستەمی کارکردنی لەشی ئەو زیندەوەرە.

تا ئەمڕۆ مرۆڤ هیچ هۆکارێکی راستەقینەی تر شک نابات پەنای بۆ ببات لە کاتی ڕووبەڕووبوونەوەی هەر تێکچوونە کە لە بونیاتی ناوەکییدا جگە لەزانستە پزیشکییەکان، بەڵام ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە زانستی پزیشکی وەڵامدەرەوەی تەواو بێت و ڕووبەڕووی قەیران نەبێتەوە.

دوای دۆزینەوەی ڤایرۆسەکان و دەستەوەستانی پزیشکەکان لە بەرامبەر هەندێک لەم ڤایرۆسانەدا و بەتایبەتتر دوای سەرهەڵدانی کۆرۆنا و

بانگەشەی سیستەمەکان بە ناردنەوەی مرۆڤ بۆ ماڵەوە، چیتر زەنگەکی ترسناک دەتە گوێمان و ئیتر کاتی پرسیارکردنی مرۆڤە لە کەموکورییەکانی زانست، ئەم پرسیارانەش کاتێک بەهایان ئەبێت پرسیاری فەلسەفی بن، چونکە زانست خۆی بەرهەمەکی فەلسەفەیە (وەک دیکارت ئەڵێ) وهەمیشە فەلسەفە لێپرسراو و ئاراستەکەریەتی، بە جۆرێک رەهاکردنی زانست لەهەر دۆخێکدا شیمانەی سەرهەڵدانی قەیرانی گەورەی وەک ئەم قەیرانەن کە ئەمڕۆ مرۆڤ و ئامرازە زانستییەکانی تێکەوتوون.
لەدەرەوەی فەلسەفە هەموو جۆرە رەخنەکردن و تانەدانێک لە زانست، لە جۆری تانە ئاین ی و بەهانە ووەهمی بانگەشەکراو، ئەبێت قەدەغە بکرێت و رێگەنەدرێت ئەوانە شکستەکانی خۆیان بخەنە پاڵ کەماسییەکانی زانست.
هەرچی کێشەی زانستە تەنها فەلسەفە بڕیاردەریەتی، دابڕانی زانست لە فەلسەفە دەرچونیەتی لەو ئامانجەی بۆی هاتوەتەدی و ئاراستەگرتنیەتی بەرەو شێوازێکی مەترسیدار، شێوازێکی بێ پرسیار و بێ شیکار،جێشداماو لە بەردەم ئاستەنگییەکان و بگرە لە هەندێ دۆخدا خود بە خود بەرهەمهێنەری ئاستەنگ.
ئەوەش ئەو دۆخەیە کە ئەمڕۆ تێیدایین، ئەو زانستەی بەرەو ئەستێرەکانی تر بەڕێدەکردین، ئەمڕۆ رێنومایی لەماڵ ما نەوەمان ئەکات.

ئەوەی زانستی لە زادەیەکی پڕ لە جوڵە و پرس یای لە چییەتیەوە گەیی بە کۆتەڵەدارێکی بە رەگ(دیکارت) وپرسیارەکانیشی گەیی بە پرسیار لە چۆنەتی(هایدەگەر)، ئەوەی سەرزەمینی لە نشینگەیەکی دامەزراو و سەوزەوە گەیی بە کارگەی گەورە گەورە و دوکەڵ و مرۆڤی خستەسەر کەڵکەڵەی تێر نەبوون و زەوی دایەدەست کۆمەڵێک سەرمایەداری چاوبرسی و ئەوانی تری دامەزراند وەک کرێکار، ئەوە هەمان ئەو زانستەبوو کە پشتی کردبووە پرسیارەکان و هەمیشە وەڵامەکانی ناو خودی پرسیارەکانا زیندەبەچاڵ ئەکرد.
ئەمانەی خوارەوە نمونەی هەندێک وەڵامی زانستی سەردەمن بە زیندەبەچاڵ کردنی هەندێ پرسیار:

- شەمندەفەر چییە؟ بۆ پێوستمانە / وەڵامی زانست: هۆکارێکە بۆ ئاسانکاری گواستنەوە، پێویستمانە بۆزوو گەشتن لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر. پرسیار داخرا.
- فڕۆکە چییە؟ بۆ چیمانە / هەمان وەڵام بە بڕینی مەودای دوورتر. پرسیار داخرا.

بەم جۆرە کشان لە دووچەرخە و ئەتۆمبیلەوە دەست پێدەکەن تا دەگاتە موشەک و دوور هاوێژەکان،هەمیشە بەدواداچوونی پرسیار بە پرسیار جۆگەیەکی نییە لە زانستی هاوچەرخدا، مانەوەی زانستیهاوچەرخ لەم دۆخەدا مرۆڤ لە بەرهەمهێنەرێکی ئامانجدارەوە لە ناو ئەرکی فەلسەفیدا ئەگۆڕێت ب ە بەرهەمهێنەرێکی ب ێ ئامانج لە ناو کایە زانستییەکەیدا، بەم جۆرەش بەرهەمهێنان لە پێناو بەرهەمهێناندائەبێتە ئەرکی لە پێشینەی زانست و بوونی مرۆڤ لەسەرزەوی ئەبەسترێتەوە بە خاوەندارێتی کردنی بە بەرهەم هاتووە بە ئامانجەکانی، نەک هەر ئەوەندە بەڵکو خودی زانست ئەبێتە مەتەکەیەکی گەورە بە فەلسەفە و خاڵێک بە کۆتایی فەلسەفە دادەنێت (هایدگەر) و هەموو چەمک و بەدیهێنراوەکانی فەلسەفەش ئەگۆڕێت بە دەستەواژە ی بێ مانا، ئەم دۆخە سەردەمی کۆتایی مانایە.

سەردەمی کۆتایی مانا

مرۆڤ لە سەرەتای دەرکەوتنیەوە لە سەر زەوی هەموو هەوڵێکی بە مانا بەخشین بووە بە شتەکان، لەسەرەتاییترین ماناوە تا گەشتن بە فەلسەفە، دواتر فەلسەفەش ئەچێتە دۆخی چەقبەستنەوە، دۆخی نادیاری وپەی نەبردن بە وەڵام تا لەدایک بوونی زانستە سروشتییەکان و بەدوایدا زانستە مرۆییەکان، ئیتر زانست ئەبێتە رکابەری گەورە و بەڵێنی گەورە خەیان ئەخزێنێ نەو تەحەدییەکانیەوە، تا کار ئەگاتە ئەوەی زانست وەک یەکەیەکی لەکدابڕاو لە فەلسەفە خۆی نمایش بکات، ئەمە چۆن؟
وەک پێشتر ئەرکی فەلسەفەمان باس کرد لە پرسیار لە چییەتی، هەروەک وتمان زانستی هاوچەرخ دورکەوتنەوەیە لە چییەتی شتەکان و کشان بە ئاراستەی چۆنیەتی شتەکاندا، یان قەتیسمان لە بینیندا ونەناردنی وێنە لە بینینەوە بە شیکاری و بارنەکردنی بە گومان لە چییەتی چۆنایەتییەکان. (گەڕانەوە بە چییتیو نایەتی لای مارتن هایدگەر)
هەموو ئەمانە هەشتا بە تەواوی زانستیان نەئەکرد بە کایەیەک لە دەرەوەی فەلسەفە، ئەگەر بهاتایەو خۆی بارگاوی نەکردایە لە هەندێک لووتبەرزی و بەڵێنی گەورە گەورە، وەک دابینکردنی خۆشگوزەرانی ودۆزینەوە و هەڵماڵینی نهێنییەکانی ناوەوە و دەرەوەی مرۆڤ و بچوک کردنەوەی مەودای نەوان مرۆڤەکان، ئەم بەڵێنانە و داهێنراوە زانستییەکانی تری وەک هێکارەکانی پەیوەندی و گواستنەوە و دۆزینەوەی ئەنتەرنێتو گەشەسەندنی بیرکاری و بەرنامەسازی و کۆمپیوتەر، مۆبایلی زیرەک و ئەوانی تر، هەموو ئەمانەمرۆڤیان مەست کرد و هەستی خۆبەشت زانییان برد تا ئەوپەڕی، هەروەک چۆنیش

سەرقاڵییان بە بەکارهێنانەوە دایبڕاندن لە گومانی "بە بەکارهێنان؟".
زانست بە ئەم کارەی پێویستی بە پیاچوونەوە بوو بە چەمکەکانی ناو فەلسەفەدا، بەوەی مانادان بەکار و بەرهەمی مرۆڤی لە ئاستێکی بەرزەوە دابەزاند بۆ ئاستی شتە دووبارە و رۆبۆتییەکان، بەوەشەوە نەوەستا بەڵکوو دوای سەرکەوتنەکانی لە بەرۆبۆت کردنی مرۆڤ و بەکاربردنی لە ئیشی دووپات بووەوەی بە پرسیار و بە جوڵەدا، ئیدی ئەوەی زانی کە ئەکرێت بەرهەمهێنانی خودی رۆبۆت کار و بازرگانییەکانی ئاسانتر و بە تێچووی کەمتر بەرێبکات، ئەوسا مرۆڤی کرد بە شتێکی بی سوود و بێ کار و لە سوچی ماڵەکاندا گیریدان، هەر لێرەوە هەوڵەکان ناخودئاگایانە چڕبوونەوە بۆ ئەوەی زەوی بکرێت بە کەرەنتیخانەیەکی گەورە.

لەم کاتەدا مانا لە هەبوویەکی یەکلانەکراوە و نادڵنیا و مەزنەوە گۆڕدرا بۆ شتێکی زۆر دڵنیا و بچوک، ئەمەش سەردەمی کۆتایی مانایە و هەر لەگەڵ خۆیدا سەردەمی کۆتایی فەلسەفەش، ئیتر بانگەشەکەرانی فەلسەفە دونیا پێئەکەن لە لێکدانەوە کرچ و روکەشەکانیان و سەرنجی خەڵک لە پرسیاری گەورەوە ئەهێننە سەر شتە بچووکەکان، دەست لە بوونی خودی مرۆڤ هەڵئەگرن و سەرقاڵت ئەکەن بە لاوەکیترین شتەوە، تەنانەت رەخنەکانیشیان لە زانست، رەخنەی لاوەکین و تەنها وەک پێویستییەک بۆ تێرکردنی ئارەزووی رەخنەیی مرۆڤ بەکارئەبرێن و هیچی تر.

کۆرۆنا، هەنگاوێک نزیکتر لە مەرگ

نوێترین دەرکەوتەی نزیکی لە مەرگ ڤایرۆسی کۆرۆنایە، تا ئێستا زۆربەی ئەو لێکدانەوانەی بۆ ئەم مەرگە نوێیە کراون، ئەوانەی کەمێک هێزیان تیابێت هەر ئەوانەن کە بە دەوری بازنە زانستییەکەدا ئەسوڕێنەوە، جگە لەمانەش ئەوانی تر بە خەیاڵی سیاسی و ئاینی هەندێ مرۆڤی ناو ئەو سیستەمانە نوسراون.
هەندێک پێیان وابوو ئەم ڤایرۆسە دروستکراوی ئەمریکایە، هەندێکی تر وتیان زادەی تاقیگاکانی شاری وهانی چینە، هەندێک ئەڵێن دروستکراوی سەرمایەدارییە وشتی لەم جۆرە… ئەمە جگە لەوەی کەسانی ناوکایەی ئاینی و سیاسیش قسەیان هەبووە کە من بە پێویستی نازانم قسەکانی ئەوانتان بەبیر بێنمەوە.
هەموو ئەم لێکدانەوانە جگە لەوەی ئەوەندەی تر دەستەواستانمان ئەکەن لە بەرامبەر ناسینی ئەم دۆخە، هیچ یارمەتییەکمان نادەن تا تێبگەین لەوەی هێرشی بۆ هێناوین، ئەمە لە کاتێکدا خودی ئەم

ڤایرۆسە هەڵگری لێڵی و ئاڵۆزی□□کی زۆرە کە وا ئەکات تێگەشتنێکی ئاسان نەبێت.

ئەوەی لێمان دیارە مەرگ و ترسە کە لە گشت جێگەیەک خۆی بۆ مەڵاس داوین، بە جۆرێک ناتوانی لە هیچ شوێنێک دڵنیا بیت، ئەوەی لە بەرچاومانە چۆڵ کردنی شارەکانە، کەوتنی مرۆڤە، بەستنی رێگاکانە، داخستنی سنورەکانە، تەنانەت بەرەو گۆشەگیرکردنی مرۆڤ ئەڕوات، کە ئیتر لەم کاتەدا هەر کەسێکی ئاسایی ئەتوانێت مەترسییەکان بە چاوی سەر ببینێت.
ئیدی جگە لە بینینی مەترسییەکە قسەیەک نییە کە بتوانین لە ناو ئەم دۆخەدا بیڵێین، تەنها شتێک بتوانرێت بووترێت ئەوەیە کە لە دەرەوەی ئەبینرێت، ئەویش بە هاتنەدەرەوە لەو بازنەیەی زانست و خۆپارێزی لە هەرکۆلکە لێکدانەوەیەک کە زیان بە بیرکردنەو□ فلسەفییەکە بگەێنێت.

گەڕانەوە بۆ پرسیارە مەزنەکان دەرچوونە لەو دۆخی سەرقاڵییەی ئەمڕۆ مرۆڤی پێ گیرۆدەیە، ئەو دۆخەی بەها لە مرۆڤ وەرئەگرێتەوە و ئەیانکات بە تەنی هاوشێوە و دووپاتبوەوەی بێ پرسیار. ئەم دۆخە دووپاتبوەوەی مرۆڤ خۆبەخۆ دۆخی مەرگە بە بوون یان نەبوونی هەر ڤایرۆسێک، بەڵام کاتێک مرۆڤ راستەوخۆ مەترسییەکە هەست پێ ئەکات، ئیتر ناتوانێت بەردەوام بێت لەو نۆرمەی پێی قورمیش کراوە، تەنانەت خودی سیستەمە قورمیشکەرەکە ئامۆژگاریت ئەکات بە و□ستان، بە مانەوە لە مال□□و□، لە کاتێکدا پێشتر هەمان سیستەم لە مال□□کان دەریئەکردین و بەرەو کارگە و بازاڕەکان ئاراستەی ئەکردین.
ئێستاش ئەم سیستەمە بێئاگایە لەوەی کە ناکرێت تاسەر لە کونجی مال□□کاندا بین و دەرگاکان لەسەر خۆمان دابخەین، لە هەمان کاتیشدا ناکرێت پێچەوانەی رێنوماییەکان هەڵسوکەوت بکەین و ببینە هۆی نانەوەی کارەساتی لەوە گەورەتر، واتا دۆخەکە بە هەردوو ئاراستەکەیدا بەرەو مەترسی ئەکشێت.

ئەی چی بکەن؟

ئەو دۆخەی سەرقاڵی ئەمرۆمان پێمان ئەڵی ئەوەیە کە هیچ نیازێک نییە بۆ خۆداماڵین لە زانست، تەنانەت توانا و ئامادەییەکی لەم جۆرەش بوونی نییە، چونکە زانست بەشێکە لە بوونی ئەم□□یمان و هەردوورکەوتنەوەیەک لێی بەرەو دێوانەیی ئاراستەمان ئەکات، لە هەمان کاتیشدا ناتوانین نکوڵی لەوە بکەین کەخودی زانست و تەکنۆلۆجیا ئەگەر بەرهه□مهێنەری ئەم مەرگەساتەش نەبن ئەوا بەشدارن لە دروست بوون و تەشەنەکردنیدا، ئیدی شەمەندەفەر و فرۆکە و

ڕێگاکان تەنها مرۆڤ ناگوازنەوە لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکیتر بەڵکو لەگەڵ مرۆڤدا ڤایرۆسەکانیش ئەگوازنەوە.
ئێستا کە هەنگاوێک نزیکترین لە مەرگەوە، لە هەر کاتێکی تر گرینگترە گەڕانەوەمان بۆ لای پرسیارەمەزنەکان، ئەبێت جارێکی تر زانست بخەینەوە ژێر پرسیارەوە، هاوکات خودی زانست لەگەڵ هاوتەریب بە فەلسەفە گەشە بکات و بتوانێت لە قۆناغی دوورتردا شوێنی یەکتربڕی خۆی لەگەڵ فەلسەفە بدۆزێتەوە.

کۆرۆنا و مرۆڤی دابەستە

تا ئێستا دوو ڕێگا هەیە بۆ ڕووبەڕووبوونەوە.

ڕێگای یەکەم داخستنی مرۆڤە بە ڕووی مرۆڤدا و مانەوە بە گوێرەی توانا لە ماڵەوە، ئەم ڕێگا بۆ دابڕاندنی نەخۆشە لە تەندروستەکان و هێشتنەوەی نەخۆشە تا چاک بوونەوە یان مردن بە بێ ئەوەی کەسێکی ساغ لێیەوە تووش بێت. بەڵام ئەم ڕێگایە پێویستی بە توانایەکی لە بن نەهاتووە کە لە ئێستادا بەدی ناکرێت لە هەموو شوێنێکی سەر زەوی، دواتریش مرۆڤ بە گوێرەی خایاندنی ئەم نەخۆشییە لە دابەستەییدا ئەمێنێتەوە، مرۆڤی دابەستەش مرۆڤێک نییە دوای تێپەڕاندنی قەیرانەکە سودبەخش بێت.
دابەستە مرۆڤێکی تێکشکاوە لەڕووی دەروونییەوە و بێتوانایە لەڕووی مێشک و جەستەییەوە، بۆیە قەیرانی دابەستەکردنی مرۆڤ قەیرانێکی تر ئەبێت لە دوای کۆرۆناوە، کە ڕەنگە ئەمەیان کاتێکی زیاتری بوێت بەدەرچوون لێی.
سەرکەوتنی مرۆڤ لە کەمی و زۆری ژمارەیدا نییە بەڵکو لە بوون یان نەبوونی کەسانی هۆشیاردایە، لە ئێستاوە ئەوە دیارە کە مرۆڤی کۆرەنتینەکراو بە ماوەیەکی درێژ مرۆڤێکی تەندروست دەرناچێت، تەنها لەم دۆخەدا مرۆڤ ئەتوانێت بەرگری لە مانەوەی جەستەیی خۆی بکات، ئەویش ئەگەر بتوانێت بەجەستەیەکی تەندروستەوە بمێنێتەوە، ئەگینا لە ڕووی دەروونی ناوەکییەوە ئەبێتە کەسێکی تێکشکاو ئەگەر لە ئێستاوە هەوڵی وشیارییەکی سەرتاسەری بۆ هەموو جیهان نەدرێت، هۆشیارییەک هیوایەک دروست بکات بەداهاتوو، تا ماوەی کۆرەنتینەکردن درێژتر بێت مرۆڤ بتوانێت زیاتر هێزبهێنێتەوە ناو خۆی و بگرێ ئەوماوەیە وەک ماوەی گومانی دیکارتی بەڕێکات (بنواڕە پرەنسیپی گومان لای رینێ دیکارت)

ڕێگای دووهەم پشت بەستنە بەو تووشبوانەی کە دوای تووش بوون چاک ئەبنەوە .

ئەم ڕێگایە تا ئێستا زۆر نەکەوتوەتە جێبەجێ کردنەوە، چونکە هێشتا لە سەرەتای بڵاوبوونەوەی
نەخۆشییەکەداین و ئەم ڕێگایەش بەو پرەنسیپە کار ئەکات کە مرۆڤی بەهێز لە رووی جەستە و دەروونییەوە بتوانێت خۆی دەرباز بکات لەو ڤایرۆسە و ئەوانەی کە نەیانتوانی دەربازبن کۆتاییان بێت، بۆ ئەوەی ئەمە بتوانین ئیشێکی زۆر گەورە بکەین بۆ رزگار کردنیان.
ئەم ڕێگایە لە ئێستاوە بەر تانە و تەشەر ئەکەوێت لە لایەن خەڵکانێکەوە کە پێیان وایە ڕێگایەکی مرۆڤانە نییەو هەوڵە بۆ کوشتنی پیر و بەتەمەنەکان و خۆرزگارکردنی حکومەتەکانە لەو داهاتەی زۆرەی بۆ پیر وخانەنشین و خاوەن پێداویستی تایبەت و نەخۆشە درێژخایەنەکان و ئاوانی تر دابین ئەکرێن، ئەمە جگە لەوەی ئەمە بە ڕێگا یان یاسای مێگەل باس ئەکەن، بگرە ئەشڵێن کە دوور نییە ئەمە دروستکراوی ئەو وڵاتانەخۆیان بێت بۆ گێڕانەوەی ئەو داهاتانە، ئەشڵێن هەر لەبەر ئەمەیە زۆرێک لە وڵاتانی ئەوروپا و ئەمریکاخۆمساردن لە رووبەرووبوونەوەیدا.

دوای کۆرۆنا، ئەرکی پاراستنی زەوی

ئەرکی دوای کۆرۆنا لە ئێستاوە دەست پێئەکات، جگە لەوەی باسمان کرد لەسەر شکستی زانست، کە شتەکە ئەبێ دانی پیابنرێت و ئەشبێت دان بەوەدا بنرێت کە بەهەر جۆرێک بێت مرۆڤ و زانستەکانی بەشدارن لەنانەوەی ئەم قەیرانەدا، دوای ئەوەش دانایی لە هەموو کاتێکی تر بۆ مرۆڤ پێویستە و ئەرکی پاراستنی بەهامرۆییەکان و پاراستنی زەوی لەسەر شانی داناکانی ئەمرۆیە.
زانستیش وەک دوا بەرهەمی مرۆڤ شتەکە ئەبێ پارێزگاری لێ بکرێت تا ئەوکاتەی مرۆڤ ئەتوانێت لەقۆناغەکەوە بیگەێنێت بۆ قۆناغێکی باشتر، لە ئێستادا هەر پشت کردنێک لە زانست پشت کردنە لە مرۆڤ ونانەوەی پاشاگەردانییە و گێڕانەوەیە بۆ سەردەمی چاخە بەردینەکان و خراپتریش.
ئەم ڤایرۆسە و پاشکەوتەکانی تەنها پەلاماری مرۆڤ نادەن، بەڵکو پەلاماری بەهاکانیشی ئەدەن و هیچگومانێک نییە کە دۆخی دوای رزگار بوون دۆخێکی تەواو جیاواز ئەبێت لە دۆخی ئێستا بە ڕەچاوکردنی ئەوەی ئەم دۆخەی ئێستا چەند دەخایەنێت، تا درێژتربێت قەیراناوی تر ئەبێت، بۆیە ڕێگای کورت و دانایی زۆر و بیرکردنەوەی زۆر ئەرکی لەپێشینەی ئەمرۆی مرۆڤن بۆ دەرچوون لەم دۆخە.

لەو دوو ڕێگای پێشتر کە باس کران، ئەکرێت چارەسەرێکی باشتر پێکبێت.

لە رێگای یەکەم دا ئەبێت پارێزگاری و جیاکردنەوەی مرۆڤ بخرێتە ژێر بارێکی تەندروستترەوە نەک بەمشێوەی ئێستا کە مرۆڤ دابەستە بکات، ئەبێت مرۆڤ بە زیندانیش لە ناو ماڵدا هیوای ئازادی لەدەست نەدات و بەرگەی چاوەڕوانی رۆژێکی باشتر و ئایندەیەکی باشتر بگرێت و بتوانێت خۆی پڕچەک بکات بە بیرکردنەوە و دانایی و هەمیشە لە ناو ئەو پرسیارە مەزنانەدا بژی کە مرۆڤایەتی لە سەرەتای بوونیەوە بەرهەمی هێناون، جگە لە پارێزگاری کردن لە توانای جەستەیی و دەروونی و بەرز راگرتنی شکۆی مرۆڤانەی خۆی، هەروەها هەست کردن بە ئازاری مرۆڤی تر لە کۆمەڵگاکانی تر و بەرەنگاربوونەوەی دۆخەکە وەک یەک جەستە و یەک گیان. بەمە مرۆڤ ئەتوانێت پارێزگاری لە توخمی خۆی و لە بوونی سروشتی خۆی وەک ئەوەی کە هەیە بکات و تەنانەت ئامادەش بێت بە رووبەروبوونەوەی هەر دۆخێکی تری هاوشێوەی ئەمەش.
ئەمەش لەمرەدا ئەبێت دەزگاکان و حکومەت و میدیاکان پێی هەستن، گەورەترین ئەرکی ئەمان بەرزراگرتنی هیوای مرۆڤە و راهێنانیەتی بە بەرگەگرتن و تێپەڕاندنی دۆخەکە.

لە رێگای دووهەمیشەوە مرۆڤ ئەتوانێت واقیعیانەتر دۆخەکە ببینێت و هەست بە مەترسییەکانی بکات، بەوەش ئەتوانین بەشێک لە ئەنجامە خراپەکانی ئەم دۆخە پێشبینی بکەین و بتوانین قبوڵی بکەین، ئەویش دوای ئەوەی هەموو توانایەکمان بەکارئەبەین بە دەرچوون بە کەمترین زیان.
بەڵام ئەوەی لەم رێگاوە هەڵئەهێنجرێت ئەو ئەرکەیە کە چاکبووانی ئەم نەخۆشییە ئەکەوێتە سەریان، ئەرکی دوای کۆرۆنا کە ئەرکی پاراستنی زەوییە.
چاکبووان ئەبێت رابهێنرێن و فێربکرێن چۆن دەسکەوت و بەهاکانی مرۆڤ بپارێزن، ئەبێ پەلە بکرێت لە دەوڵەمەندکردنی بیری چاکبووان و خۆشیان هەستیان بەوە بەهێزبێت و بزانن کە چ ئەرکێکیان لەسەرە، ئەمە ئەو کارەیە کە ئەبێت یەکسەر و بێ دواکەوتن دەست پێ بکرێت و هیچ دەرفەتێک نییە بۆ دواخستنی، چونکە داهاتووی زەوی لە ئێستادا بەدەست ئەوانەوەیە و ئەوان ئەبنە بەرپرسی سەرەکی پاراستنی زەوی.
دیسان ناچارم ئەوە دووپات بکەمەوە کە ئەرکی گەورە دوای پاراستنی زەوی ئەرکی گەڕانەوەیە بەپرسیارە مەزنەکان و گواستنەوەی مرۆڤە لە سەردەمی قەیرانی زانستەکانەوە بۆ سەردەمی زانستی پرەنسیپدارو پرسیاری دانەخروان.